

אשר תשים לפניהם

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשֶׂים לִפְנֵיהֶם: (שמות כא א).¹

וַיִּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיִּשֶׂם לִפְנֵיהֶם אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ ה' : (שמות יט ז).²

... שָׁם שָׁם לֹא חָק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסְהוּ: (שמות טו כה כו).³

וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (דברים ד מד).⁴

וְעַתָּה פְתַחוּ לְכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמָּדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמָּה בְּפִיהֶם וְכו': (דברים לא יט).⁵

שמות רבה ל ג

"ואלה המשפטים" - מה כתיב למעלה מן הפרשה? "ושפטו את העם בכל עת" ואמר כאן: "ואלה המשפטים" והדברות באמצע. משל למטרונה שהייתה מהלכת, הִיָּן מכאן והזין מכאן והיא באמצע.⁶ כך התורה: דינין מלפניה ודינין מאחריה והיא באמצע. וכן הוא אומר: "באורח צדקה אהלך בתוך נתיבות משפט" (משלי ח כ) - התורה אומרת: באיזה נתיב אני מהלכת? אהלך בדרכם של עושי צדקה! "בתוך נתיבות משפט" - התורה באמצע ודינין מלפניה ודינין מאחריה. דינים מלפניה, שנאמר: "שם שם לו חוק ומשפט" ודינים מאחריה, שנאמר: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם".⁸

ספורנו שמות פרק כא פסוק א

"ואלה המשפטים". הנה בפרשה של מעלה היתה האזהרה שלא תחמוד כל אשר לרעך. ואלה המשפטים אשר בם ידע האדם מה הוא "כל אשר לרעך". "אשר תשים לפניהם" - שאין בהם עשה ולא תעשה כמו באזהרות הפרשה של מעלה, אלא כשיקרה הצורך לשפוט ישפטו בזה האופן.⁹

¹ התחלת פסוק או אפילו פרשה בתורה בוא"ו החיבור אינו דבר נדיר ואע"פ כן, כאן, בצמוד למעמד הר סיני, יש לה אולי טעם מיוחד. תמו הקולות והברקים והחזיון החד-פעמי, וכעת הגיעה שעתם של המשפטים והחוקים אשר ילוו את האדם בחיי היום-יום. לא כל יום יהיה מעמד הר סיני. וכבר דרשנו בנושא חשיבות המשפט ונתינת המשפטים בדברינו [מלך במשפט יעמיד ארץ](#), הפעם נבקש להתמקד בלשון: "אשר תשים לפניהם". מה פשר שימה או השמה זו? למה לשון ש"ם או ש"ים ולא ציווי פשוט?

² הרי לנו 'שימה לפניהם' בפרשת השבוע שעבר, יתרו, לפני מעמד הר סיני. שימה לדברים הם הדברות, שם, ושימה למשפטים הם הדינים, כאן. שתי 'שימות לפני' אלה משלימות זו את זו ועוטפות את מעמד הר סיני משני עבריו.

³ ויש לנו 'שימה', בפרשת בשלח, שקדמה גם לזו שלפני מעמד הר סיני - של מצוות שנצטוו במרה. ראה [דברינו בנושא זה](#) בפרשת בשלח. שימה זו גם היא של חוק ומשפט, ואם כך, דומה יותר לזו שבפרשתנו מאשר לזו שבפרשת יתרו. והרי לנו שתי 'שימות' החובקות את שימת הדברים של פרשת יתרו משני עבריה. אבל בלשון: שימה לפני, מתחברת השימה בפרשתנו עם השימה של פרשת יתרו דווקא.

⁴ הרי לנו עוד 'שימה לפני' בספר דברים, עליה הרחבנו בדברינו [וזאת התורה אשר שם משה](#) בפרשת ואתחנן. המיקום הספציפי של פסוק זה "אי שם" בין דין ערי מקלט ובין תיאור ישיבת בני ישראל הזמנית בעבר הירדן המזרחי כהנהגה לכניסה לארץ, קצת מוקשה, אבל שים לב שגם שם הפסוק בא בפרק שלפני דברות פרשת ואתחנן. ראה דברינו שם.

⁵ לקראת סוף ספר דברים, במצווה התרי"ג שהיא כתיבת השירה - כתיבת ספר תורה, שוב יש לנו 'שימה'. מ'שימה לפניהם' בפרשתנו ובפרשת יתרו, עברנו ל'שימה בפייהם' שאפשר לראות כפל משמעות. האחת, שינון ספר התורה עצמו - תורה שבכתב; והשני, רמז ברור לתורה שבע"פ. ראה פירוש אבן עזרא המובא להלן שאלה הם דבריו. על כתיבה זו של התורה בסוף ספר התורה, בהשוואה עם כתיבות שנזכרו קודם (שימות בלשוננו כאן), ראה דברינו [תורה חתומה ניתנה או מגילה מגילה](#) ניתנה בפרשה זו.

⁶ הזין - שומרי הראש של המטרונא הנושאים איתם כלי זין.

⁷ צדקה לא במובנה המקובל של המילה בימינו, אלא במובן של עשיית משפט צדק.

⁸ מדרש זה מבליט את המעמד המיוחד של מתן תורה בו אין דינים ומשפטים, ציווים ואזהרות (איסורים כן), אלא "תורה נטו" - אורח צדקה בין נתיבות המשפט. המצוות שנצטוו במרה יחד עם מינוי הדיינים בתחילת פרשת יתרו מצד אחד ופרשת משפטים מצד שני, הם שני "שומרי הראש" של התורה. ואנו מוסיפים למדרש את שלוש השימות שבהערות 2 ו-3 לעיל ומבקשים לדון בלשון זו. הפועל לשים נשמע רך, ולפיכך, ניחא שימת הדברים (המקור השני שהבאנו) לפני עשרת הדברות, אבל למה לשון 'שימה לפניהם' במשפטים? האין ראוי לומר לשון ציווי והוראה או לפחות 'שימה על?' או 'שם לך' כמו במרה. למה לשון 'שימה לפני'?

⁹ לפני שנעבור לדון בלשון 'שימה', הנה עוד מקור על הקשר בין סוף פרשת יתרו ותחילת פרשת דברים. ספורנו מדגיש שהקשר הוא בכך שפרשת משפטים מפרטת מה כלול במילים "כל אשר לרעך" ומעבירה אותנו מאזהרות נורמטיביות וערכיות לפירוט המעשי ממה יש להיזהר ולא לחמוד וכיצד לפעול אם האדם, החברה האנושית בכללותה, נכשלו בכך. לנו נראה ש"לא תחמוד" מופנה גם כלפי מעלה ולא רק כלפי מטה ("עליונים ותחתונים" במדרש הבא). לא בכדי מסתיימות עשרת הדברות בדיבר "לא תחמוד", אשר מכיל את כל שאר הדברות. בהקשר זה, ראה גם פירוש אבן עזרא על הפסוק הזה (מובא בדברינו [מזבח האדמה](#) בפרשת יתרו) שמזכיר את "הפרשה הקטנה" שאחרי מעמד הר סיני, ויוצר רצף דברים והמשכיות ברורה, מתום מעמד הר סיני בו בני ישראל מבקשים משה: "דַּבֵּר אֵתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאֵל יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן נָמוּת", דרך דברי הקב"ה: "אֲתֶם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם", הציווי: "לא תעשון אתי אֱלֹהֵי כֶסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב" (ראה דברינו [אלוהי כסף ואלוהי זהב לא תעשו לכם](#)), הבטחה לכריתת הברית, ההמשך בפרשת משפטים וסיומה בברית בפרק כד שם - הכל רצף אחד. ראה גם דבריו בשמות כ, כ, שם הדברים מודגשים עוד יותר: "... אז קדשם לשמוע דבר השם, שהיו עשרת הדברים. ועתה החל להשמיעם מצותיו. וכאשר נגש משה אל הערפל, אמר לו זאת הפרשה לא תעשון, וכל פרשת ואלה

מכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מס' דנזיקין משפטים פרשה א¹⁰

"ואלה המשפטים" - ר' ישמעאל אומר: אלו מוסיפין על העליונים, מה עליונים מסיני אף תחתונים מסיני.¹¹
 - רבי עקיבא אומר: "ואלה המשפטים" למה נאמר? לפי שהוא אומר: "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם", אין לי אלא פעם אחת, מנין שְׁנָה וְשָׁלֹשׁ וְרַבֵּעַ עד שילמדו? תלמוד לומר: "ולמדה את בני ישראל" (דברים לא יט). יכול למדין ולא שונין? תלמוד לומר: "שימה בפייהם"; יכול שונין ולא יודעין? תלמוד לומר: "ואלה המשפטים אשר תשים לפנייהם" - ערכם לפנייהם כשולחן ערוך, כענין שנאמר: "אתה הראית לדעת" (דברים ד לה).¹² - רבי יהודה אומר: "ואלה המשפטים" - במרה, שנאמר: "שם שם לו חוק ומשפט" (שמות טו כה).¹³

מסכת עירובין דף נד עמוד ב

תנו רבנן, כיצד סדר משנה? משה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו. נסתלק אהרן וישב לשמאל משה. נכנסו בניו ושנה להן משה פירקו, נסתלקו בניו, אלעזר ישב לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן ... נכנסו זקנים ושנה להן משה פירקו, נסתלקו זקנים, נכנסו כל העם ושנה להן משה פירקו ... נסתלק משה, ושנה להן אהרן פירקו. נסתלק אהרן שנו להן בניו פירקו. נסתלקו בניו, שנו להן זקנים פירקו. נמצא ביד הכל ארבעה. מכאן אמר רבי אליעזר: חייב אדם לשנות לתלמידו ארבעה פעמים ... רבי עקיבא אומר: מניין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו? - שנאמר: "ולמדה את בני ישראל" (דברים לא יט). ומנין עד שתהא סדורה בפייהם? - שנאמר: "שימה בפייהם" (שם). ומניין שחייב להראות לו פנים? - שנאמר: "ואלה המשפטים אשר תשים לפנייהם".¹⁴

רש"י שמות פרק כא פסוק א

אשר תשים לפנייהם - אמר לו הקב"ה למשה: לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים עד שתהא סדורה בפייהם כמשנתה, ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו. לכך נאמר: "אשר תשים לפנייהם" - כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם.¹⁵

המשפטים ... ודברי ה' הם מצות עשה ומצות לא תעשה, שתחילתם, לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב (שמות כ כ), ודברי המזבח, וכל מצות עשה ולא תעשה, שהם בפרשת ואלה המשפטים.¹⁰
 נעבור למכילתא דרבי ישמעאל, מדרש הלכה-תנאים לספר שמות, שאנו עומדים להיפרד ממנה. בפרשות הראשונות של ספר שמות העוסקות ביציאת מצרים והאחרונות העוסקות בהקמת המשכן, אין כמעט מדרשי מכילתא (להוציא קצת בפרשת ויקהל מצוות השבת). מדרש המכילתא מתמקד בפרשות בא, בשלח, יתרו ומשפטים בהן יש הלכות ומצוות.
¹¹ כפשוטו, עליונים הוא מה שנאמר לעיל (למעלה, היינו הדברות) ואילו תחתונים הוא ההמשך, מה שכתוב "למטה מן העניין", היינו המשפטים. אך אולי גם, עליונים ששמעו מפי הגבורה ותחתונים ששמעו מפי משה, או גם עליונים - עשרת הדברות שנאמרו בשגב למעלה מפי העליונים ובראשן חמישה הדברות הראשונים שבין אדם לקב"ה; תחתונים - הדינים העוסקים בחיי היום-יום, במסחר וברכוש - הקודקס המשפטי והאזרחי. ראה רמב"ן שמדגיש שפרשתנו עוסקת במצוות שנתנו "לחיי האדם בישוב המדינות ושלום האדם שלא יזיק איש את רעהו ולא ימיתנו". בא המדרש ואומר: נכון, אבל שניהם נתנו מרועה אחד. ראה דברינו [עשרת הדברות - חמישה כנגד חמישה](#), בפרשת יתרו בקשר שבין חמישה הדברות שבלוח הראשון לחמישה שבלוח השני. כבר שם, בעליונים, יש חיבור בין העליונים (חמישה הדברות הראשונים) לתחתונים (חמישה האחרונים). המצוות החברתיות, גם הן נתנו מסיני.
¹² ר' עקיבא לא חולק על דברי ר' ישמעאל, אבל בא להדגיש את עניין השימה והלימוד. 'הדברים' צריכים, לימוד ושינון ועריכה בידי תלמידי החכמים לטובת פשוטי העם. כללו של דבר, הסתיים מעמד הר סיני וכעת הגיע פרקה של פרשת ואלה המשפטים הפותחת בדיני נזיקין, חושן משפט של השולחן הערוך, הלכות דינים ונזיקין, דיני ממונות ורכוש וכו'. "האי מאן דבעי למהוי חסידא, לקיים מילי דנזיקין" (בבא קמא ל ע"א). וכמאמרו של ריש לקיש בגמרא שבת לא ע"א: "מאי דכתיב: וְהָיָה אֲמוֹנֵת עֲתִיד חֶסֶן יְשׁוּעַת חֻקְמַת וְדַעַת יְרֵאת ה' הִיא אוֹצְרוֹ (ישעיהו לג ו) ... ישועות - זה סדר נזיקין". ועוד נחזור להלן לשולחן הערוך.
¹³ בשיטת רבי יהודה, וא"ו החיבור של "ואלה המשפטים", אינו כמו "גם" או "וכעת", בבחינת מעבר למישור אחר אחרי מעמד הר סיני, אלא וא"ו של רצף והמשכיות, וא"ו שיוצרת קשר ישיר והמשכיות טבעית של המצוות שנצטוו במרה עם פרשת משפטים (וממילא מגמדת במשהו את המטרונא שהולכת באמצע, ראה לעיל). לא כמו שמסבירים רבים שבמרה נצטוו על שבע מצוות בני נח ועוד מספר הלכות מיוחדות (ראה דברינו [מצוות שנצטוו במרה](#)) וגם לא כמו כל הדרשות ש"לפניהם" בפסוק שלנו בא להוציא את הגויים, כמו למשל בגמרא גיטין פח ע"ב: "ואלה המשפטים אשר תשים לפנייהם, לפנייהם ולא לפני עובדי כוכבים" (ועוד רבות דרשות כאלה במכילתא, נתחומא, שמות רבה). שיטת ר' יהודה דורשת עיון מיוחד שלא נוכל להרחיב עליו כאן.
¹⁴ דרשת רבי עקיבא שראינו כבר במכילתא לעיל, משולבת בדרשה זו בגמרא עירובין המפרטת את סדר לימוד ושינון התורה שבע"פ בראשיתה, עוד במדבר. וכאן היא באה להוסיף את מאור הפנים. יש לשים את המשפטים, את דיני התורה המורכבים, בלימוד ושינון ושימוש וריבוע (ראה תלמידי חכמים שהיו שונים הלכה שהתחדשה להם ארבעים פעמים, ברכות כח ע"א, ירושלמי גיטין ו א, פסחים עב ע"א, מגילה ז ע"ב, תענית ח ע"א), בפנים מאירות ומסבירות. במבט ישיר של הרב בפני תלמידיו. ראה דברי הגמרא בעירובין יג ע"ב, על רבי מאיר, תלמידו של רבי עקיבא: "שהוא אומר על טמא טהור ומראה לו פנים, על טהור טמא ומראה לו פנים". ויש גם דין להראות פנים לאבלים בשבת (ירושלמי מועד קטן ג ה) ויש גם ראיית פנים בהלכה לחיוב (סנהדרין צג ע"ב), אבל גם ראיית פנים בדין לשלילה (סוטה מז ע"ב). ראה גם הברכה הנאה שביד תלמידי חכם מאור פנים (עיוור) את רבי רבי חייא שהראו לו פנים ובקרו אותו: "אמר לה: אתם הקבלתם פנים הנראים ואינן נראים" (תנינא דף ה עמוד ב). ועד כאן.
¹⁵ פירוש רש"י מחזיר אותנו למכילתא ולשולחן הערוך בטעמים ומטעמים שנראה גם להלן. ראה פירוש שפתי חכמים על רש"י זה: "משום דרוב מצות כתיב גבייהו דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם דבר ואמרת, משמע לכל הפחות ב' פעמים. ואם כן למה ליה להקב"ה לומר שתשים לפנייהם? אלא על כרחך להבינם טעמי התורה". ראה גם פירוש ר' עובדיה מברטנורא (עמר נקא) על רש"י זה: "אשר תשים - אמר לו הקב"ה למשה: עד שתהא סדורה בפייהם כשולחן הערוך ומוכן לאכול. דהוי ליה לומר: אשר תלמדם, אלא ששינה את לשונו וכתב אשר תשים מלשון ויושם לפניו לאכול". תורפו של דבר, רש"י מבקש שבעת שימת המשפטים או הדברים, תקדיש לא רק לשינון ולחזרות, אלא תטמיע בתלמידים את הסיבות, את טעמי הדברים והדינים. האם נוכל לצרף את רש"י לבעלי טעמי המצוות? אין רש"י

רשב"ם בראשית פרק מח פסוק כ

וישם את אפרים לפני מנשה - באמרו ישימך אלהים כאפרים וכמנשה. וכן לשון שימה נופל בדברים, ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, וזאת התורה אשר שם משה, שימה בפניהם.¹⁶

הקדמות לשולחן ערוך - ר' יוסף קארו

ראיתי אני בלבי כי טוב ללקוט שושני ספירי אמריו בדרך קצרה בלשון צח וכולל יפה ונעים, למען תהיה תורת ה' תמימה שגורה בפי כל איש ישראל, כי כאשר ישאלו לתלמיד חכם דבר הלכה לא יגמגם בה אלא יאמר לחכמה אחותי את ... זאת ועוד, התלמידים הקטנים יהגו בו תמיד וישננו לשוננו על פה ותהיה גירסא דינקותא מסודרת בפיהם מקטנותם הלכה למעשה, וגם כי יזקינו לא יסורו ממנו, והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע בהניח להם מעצבם ויגיע כפים ישעשעו נפשם בהגותם בספר זה אשר כולו מחמדים הלכה פסוקה באין אומר ואין דברים. וקראתי שם ספר זה "שולחן ערוך", כי בו ימצא ההוגה כל מיני מטעמים ערוכים בכלל ושמורים סדורים וברורים.¹⁷

תלמוד ירושלמי מסכת סנהדרין פרק א הלכה א

אשכח תני ר"ש בן יוחי: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" [שמות כא א].¹⁸ אתא מימר לך בפשוטה דקרייא ותייא כרבי יוסי בר חלפתא.¹⁹ ר' יוסי בר חלפתא, אתון תרין בר נש מידון קומוי, אמרו לו: על מנת שתדינו דין תורה.²⁰ אמר לון: אני איני יודע דין תורה, אלא היודע מחשבות יפרע מאותן האנשים. מקבלין עליכון מה דנא אמר לכון.²¹

תלמוד ירושלמי מסכת עבודה זרה פרק ב הלכה ז

ר' שמעון בן חלפתא ר' חגי בשם רבי שמואל בר נחמן: "כְּבִשִׁים לְבִבְנֵי וּמְחִיר שְׂדֵה עֲתוּדִים" (משלי כז כו) ... הא כיצד: בשעה שתלמידין קטנים כבוש לפנין דברי תורה. הגדילו ונעשו כעתודים - גלה להם רזי תורה. וְדָא מְסִיעָה

יודע כמי שנקט צד בוויכוח הגדול בנושא זה. ראה דברינו [על מידות גזירות וטעמי המצוות](#) בפרשת כי תצא, אך מן הסתם הרחיבו טובים מאיתנו בנושא והתייחסו לעמדתו של רש"י.

¹⁶ רשב"ם מחדד שפעולת השימה אצל יעקב, איננה פיסית, ששם את אפרים קדימה פיסית לפני אפרים, שהרי שניהם עומדים בשורה חזיתית לפניו. אלא ששם יעקב את אפרים לפני מנשה בדיבור, במילות הברכה שנכנסה לכל בית יהודי: "ישימך אלהים כאפרים ומנשה", ובדומה לכל השימות שמנינו כאן. פירוש אבן עזרא כאן מתמקד בקשר ובהשלמה בין "וישם לפניהם" של הדברים בפרשת יתרו ובין "תשים לפניהם" של פרשתנו, הקשר בין התורה שבכתב והתורה שבע"פ ואלה דבריו: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם - כמו וישם לפניהם (שמות יט ז), וזאת התורה אשר שם משה (דברים ד מד) בפה או במכתב או בשניהם".

¹⁷ אחרי שהשלים את חיבורו הגדול, בית יוסף, נפנה ר' יוסף קארו (ספרד, ארץ ישראל, מאה 16) לחבר את השולחן ערוך במטרה שיהיה ספר קצר ותמציתי הפורש את עולם ה"הלכה למעשה" לפני כל איש מישראל: קטנים עם גדולים, תלמידים עם משכילים, פשוטי עם ונבונים לחש. אין ספק שאת השם "שולחן ערוך" לקח ר' יוסף קארו מהמכילתא לעיל (למרות שהצירוף עריכה או מערכת עם שולחן מופיע גם במקרא, ראה יחזקאל כג מא). במפעל זה הוא צועד בעקבות הרמב"ם שכותב בהקדמה ליד החזקה: "... לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחילה ואחר כך קורא בזה ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם. וראיתי לחלק חיבור זה הלכות הלכות בכל ענין וענין. ואחלק ההלכות לפרקים שבאותו ענין. וכל פרק ופרק אחלק אותו להלכות קטנות כדי שיהיו סדורים על פה". נראה ששניהם לא הצליחו לערוך את השולחן באופן סדור וסופי ובאו חכמי כל הדורות והוסיפו לשולחן עוד ועוד "מטעמים ערוכים" משלהם. שים אגב לב להבדל בין הטעמים של רש"י לעיל ובין המטעמים של בעלי ספרות ההלכה.

¹⁸ נמצאה ברייתא (מקור תנאי) בשם ר' שמעון בר יוחאי. הברייתא עצמה לא מובאת כאן, אבל מה שמשמע ממנה, בהמשך דברי הירושלמי, מה שמסיקים ממנה, יכול להעיד על תוכנה. הביטוי "אשכח תני" שכיח מאד בירושלמי ואופייני לו. התלמוד דן שם בהבדל בין דיני ממונות ודיני גזילות וחבלות (שדורשים מומחים) ואנו ניקח רק הנדרש לעניינינו.

¹⁹ תרגום חופשי: בא לומר לך כפשוטו של מקרא וכשיטת ר' יוסי בן חלפתא. ראה פירוש קרבן העדה שם: "אתא מימר לך. קרא ואלה המשפטים בא ללמד שאין הדין צריך שידע כל הדינים הנדרשים מקרא על בורין אלא משידע הדינים הנזכרים בפשוטו של מקרא יכול לדון".

²⁰ באו שני אנשים לדון לפני ר' יוסי בר חלפתא והתנו איתו שידון אותם בדין תורה.

²¹ אמר להם ר' יוסי בן חלפתא: אני אינני יודע דין תורה (ככה! אולי כוונתו שבמקרה זה אינני בא לדון בדיני התורה, כפי שהוא ממשיך ומסביר). אלא לדון בשכל ישר. מתוך דבריכם אמצא כבר מי דובר אמת ומי משקר ואתם מתחייבים לקבל מה שאומר לכם. והיודע מחשבות הוא יפרע ממי שישקר. ראה פירוש פני משה שם: "בא להשמיענו פשוטה דקרא ג"כ לענין זה דאשר תשים לפניהם כתיב. ומכאן דאין לדיין אלא מה שענינו רואות וכמו שאמר ר' יוסי בן חלפתא לאלו שבאו לפניו לדון ואמרו לו שידון אותם בדין תורה: אני איני יודע דין תורה. אלא לפי טענותיכם אני דן אתכם והיודע מחשבות הוא יפרע מאותן האנשים הטוענים שקר. אבל צריך שתקבלו עליכם מה שאני אומר לכם". וזה נראה פירוש מיוחד לפסוק בפרשתנו: מה הם המשפטים אשר תשים לפניהם? השכל הישר של הדיין וחקר האמת בדרכים מקובלות. ובכל מקרה, הרי אתם כמי שעומדים לפני הקב"ה - לפני הדיין שהוא כאלהים לדון. ראה המשך התלמוד שם: "רבי עקיבה כד הוה בר נש אזל בעי מידון קומיה, הוה אמר להם: הוה יודעין לפני מי אתם עומדין לפני מי שאמר והיה העולם, שנאמר [דברים יט ז] ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' - ולא לפני עקיבה בן יוסף". המקבילה בבבלי היא אולי מה שנקרא דין מרומה, ראה פירוש בעל הטורים על הפסוק בפרשתנו: "ואלה המשפטים אשר תשים. סופי תיבות: מרמה. שאם יבוא דין מרומה לפני הדיין יחקור וידרוש כדי להוציאו לאמיתו (סנהדרין לב ב)".

למה דתני רבי שמעון בן יוחאי: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" - מה הסימה הזאת אינה נגלית לכל בריה, כך אין לך רשות לשקע את עצמך בדברי תורה אלא לפני בני אדם כשרין.²²

מסכת יומא דף עב עמוד ב

אמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב: "וזאת התורה אשר שם משה" (דברים ד מד),²³ זכה - נעשית לו סם חיים, לא זכה - נעשית לו סם מיתה. והיינו דאמר רבא: דאופון לה - סמא דחייא, דלא אומן לה - סמא דמותא.²⁴

מסכת סנהדרין דף ז עמוד ב

ואלה המשפטים אשר תשים - אשר תלמדם מיבעי ליה! - אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא: אלו כלי הדיינין. רב הונא, כי הוה נפק לדינא אמר הכי: אפיקו לי מאני חנותאי: מקל ורצועה, ושופרא וסנדלא, ואצוה את שפטיכם בעת ההיא - אמר רבי יוחנן: כנגד מקל ורצועה תהא זריז.²⁵

רמב"ן שמות פרק יט פסוק ז

"וישם לפניכם את כל הדברים האלה" - טעמו שאמר להם: הנה נתתי לפניכם הדברים, בחרו לכם היום אם תעשון כן. ולכן ענו אותו: "כל אשר דבר ה' נעשה" (פסוק ח). כטעם: "ראה נתתי לפניכם היום את החיים ואת המות ואת הרע" (דברים ל טו). וכן: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם" (להלן כא א) - שיאמרו שאם יבחרו ויקבלו עליהם לעשותם. ועל כן אמר שם (כד ג) "ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים, ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה."²⁶ וכן: "וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל" (דברים ד מד), שאמר לדור הבא בארץ אם יקבלו עליהם את התורה, כי בא לכרות עמהם ברית בערבות מואב כאשר כרת עם אבותיהם בחורב.²⁷

שבת שלום

מחלקי המים

²² ראה מדרש זה גם בשיר השירים רבה פרשה א על הפסוק: "כי טובים דודיך מיין". וכן הוא במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי בראש פרשתנו: "אשר תשים לפניהם - מה הפנימה הזאת אינה נגלית לכל ברייה, כך אין לך רשות לשקע עצמך על דברי תורה אלא לפני בני אדם כשרין". והוא ממשך שם בסיפור על העיסוק במעשה מרכבה של רבן יוחנן בן זכאי ור' אלעזר בן ערך תלמידו, ראה סיפור זה גם בגמרא חגיגה יד ע"ב (לקוח מתוספתא חגיגה פרק ב הלכה א). הנה כי כן, 'שימת המשפטים' הופכת לסימה (אוצר מוסתר) או "פנימה" בלשון המכילתא, שאינה כשולחן ערוך שכל אחד יכול לבוא ולקחת כרצונו.

²³ הגענו לפסוק: "וזאת התורה אשר שם משה", והדרשן דורש את המילה "שם" שבפסוק כמו סם. השימה איננה רק דבר נעים, שולחן ערוך, אוצר (שימה) שתבחר ממנו מה שתבחר, אלא סם.

²⁴ מסביר שטיינזלץ: מי שמאומן בתורה ועוסק בה מאהבה הרי היא לו סם חיים. ומי שאינו מאומן ולא בא מאהבה - סם מוות. הגישה כאן היא לתורה במובנה הרחב, לאו דווקא למשפטים ולדינים. ראה ברוח זו גם הדרשה בגמרא שבת פח ע"ב: "אמר רב חננאל בר פפא: מאי דכתיב: שמעו כי נגידים אדבר (משלי ח ו), למה נמשלו דברי תורה כנגיד? - לומר לך: מה נגיד זה יש בו להמית ולהחיות - אף דברי תורה יש בהם להמית ולהחיות. היינו דאמר רבא: למיימינים בה - סמא דחיי, למשמאילים בה - סמא דמותא". אלא שאין לנתק את המשפטים מהתורה בכללותה. המשותף לשניהם היא הגישה הפתוחה. הנה המשפטים לפניכם - אם תלכו ימינה או תלכו שמאלה, ההחלטה היא שלכם. כך הפרשות שלנו בספר שמות וכן בתורה כולה. ראה הפסוק בישעיהו ל כא: "וְאֶזְנֶיךָ תִּשְׁמַעֲנָה דְבַר מֵאֲחֵרֶיךָ לֵאמֹר זֶה הַדָּרֶךְ לָנוּ בּוֹ פִי תִּצְמָאֵלֵנוּ וְכִי תִשְׁמָאֵלֵנוּ". עוד על הסכנות שבתורה, ראה ירושלמי חגיגה פרק ב הלכה א: "התורה הזו דומה לשני שבילים: אחד של אור ואחד של שלג. היטה בזה, מת באור. היטה בזו, מת בשלג. מה יעשה? יהלך באמצע".

²⁵ ראה בראשית רבה לא ה פרשת נח בכעס על דור המבול שמלאו את הארץ חמס: "אמר הקב"ה: אתם עשיתם שלא כשורה, אף אני אעשה עמכם שלא כשורה, זהו שכתוב: הלא נסע יתרו בם ומותו ולא בחקמה: (איוב ד כא) - בלא חכמת התורה. מבקר לערב יפתו מבלי משים לנצח יאבדו: (שם כ) ואין משים אלא דיין, כמו שאתה אומר: ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם". המשפטים והדינים אינם שולחן ערוך שניתן לקחת ממנו מתי ואיך וכמה שרוצים. יש גם מקל ורצועה המזרזים ומאיימים. ראה דברים רבה ה ה פרשת שופטים: "מהו שופטים ושוטרים? רבנן אמרי שיהא השוטר כשופט, כשיהו המעשים כנגד המקל והרצועה". (ראה רש"י דברים ט זיח). אם אין "תשים" של דינים שיש להם כח אכיפה ואמצעי ענישה, אין "משים" וסוף החברה האנושית להתפורר. ראה שוב דברינו [מלך במשפט יעמיד ארץ](#) בפרשה זו.

²⁶ ואח"כ בפסוק ז שם גם: "נעשה ונשמע", אבל רמב"ן מבקש להדגיש כאן דווקא את ה-"נעשה".

²⁷ רמב"ן לשיטתו (ולשיטת אבן עזרא, ראה הערה 9 לעיל) שפרקי פרשות יתרו ומשפטים, פרקים יט-כד, באים ברצף אחד. לאורך כל הדרך, יש 'שימות' לפני עם ישראל והם צריכים לבחור! וכך גם בספר דברים לדור הנכנס לארץ, החל מפרשת ואתחנן בתחילת הספר, דרך פרשת ראה, שרמב"ן לא מזכיר (שם דורשים רבים את כח הבחירה, ראה דברינו [על כח הבחירה](#) בפרשת ראה) וכלה בסוף הספר בבבית ערבות מואב. הבחירה היא בידיכם, אומר הקב"ה. אני רק שם לפניכם. וגם השמה זו, אתם תחליטו אם היא מתורגמת ללימוד, שינון, לסימה ופנימה, לשופטים ושוטרים - מקל ורצועה, או לא. ראה איך בהמשך דבריו הוא מתווכח עם "הגאון רב סעדיה אמר כי ישם לפניכם כמו שימה בפיהם (דברים לא יט)". לא כך, אומר רמב"ן: "איננו אלא כמו שפירשתי". אדרבא, גם "שימה בפיהם" של סוף ספר דברים, סוף התורה, מצוות כתיבת ספר התורה, היא כמו "אשר תשים לפניכם". לאורך כל הדרך יש בחירה. הקב"ה שם את הדברים לפני העם, לא בפי העם, והם מקבלים שוב ושוב את יכולת הבחירה. אין טעם להוכיח ולדבר אלא למי שיכול להחליט. ממש בניגוד גמור לכפה עליהם הר כגיגית של חז"ל. ובפורים הבעל"ט: "קיימו וקבלו". סוף דבר, ואלה המשפטים היא בחירה יום-יומית.